

i særlig Grad til at klargøre Midlerne til at føre en praktisk Kolonipolitik, og Regeringen benyttede hans Viden og Dygtighed. Dertil sørgede han for Udgivelsen af større Publikationer vedrørende det tyske Kolonirige, som jo nu ikke eksisterer mere. Han havde hjembragt store Samlinger til Museerne i Leipzig og Berlin, og fra 1915 helligede han sig ganske Videnskaben og blev Professor i Kolonigeografi ved Universitetet i Leipzig.

Den foreliggende Bog giver, godt fortalte, livlige og meget læseværdige Artikler, der vel er beregnet for Almenheden, men som dog hyder meget ogsaa for geografiske Specialister. Den er gennemillustreret og forsynet med gode Kort.

Daniel Bruun.

Koppels Atlas, Dansk Fredsudgave af »Andrees Handatlas«, Udgiver: Dr. Ernst Ambrosius. Den danske Udgave ved Olaf Kayser, cand. mag. (Henrik Koppels Forlag. København 1922).

I dette Tidsskrifts 25. Bd., Side 238, har ovennævnte Værk paa Grundlag af de først udkomne Blade faaet en foreløbig Omtale. Da det nu med Udsendelsen af den tilhørende Navnefortegnelse foreligger fuldt færdigt, er der Anledning til atter at komme tilbage til det.

Det skal da straks indrømmes, at Atlas'et i alt væsentligt svarer til de Forventninger, som man var berettiget til at nære over for en ny Udgave af det vel kendte og almindelig skattede Værk. Hermed være ikke sagt, at det skulde være fri for Fejl, Mangler eller Unøjagtigheder. Ved et saa omfattende Kortværk er det umuligt, selv med Opbydelse af den største Omhu, helt at undgaa saadanne, der paa mange Stadier af Arbejdet kan indsnige sig, men vanskeligt opdages, langt vanskeligere f. Eks. end Skrive- og Trykfejl i en Bog. Ved en summarisk Gennemgang er man imidlertid ikke stødt paa noget af egentlig Betydning for Kortenes Brugbarhed.

Værket indeholder 104 Hovedkort — de allerfleste dobbeltsidede — foruden et stort Antal Bikort, som slutter sig til de paagældende Hovedkort og omfatter enten fjærnere liggende Landsdele eller — som oftest — Specialkort over visse, af en eller anden Grund særlig betydningsfulde eller interessante Egne. Endelig er der saakaldte »Bagsidekort«, d. v. s. Kort, trykte paa Bagsiden af Hovedkortet, over de vigtigste Hovedsteder og enkelte andre Byer samt

deres nærmere Omegn. Eksempelvis findes der paa Hovedkortet over Danmark, som er i Maalestokken 1:1 Mill., Bikortene Island i 1:3 Mill. og Færøerne i 1:1,5 Mill. samt Bagsidekortet København og Øresund i 1:200000, som er den almindelige Maalestok for Bagsidekortene.

Af de 100 Dobbeltsider med Hovedkort optages de første 12 af en Gruppe, som er kaldt »Verdenskort«, hvor mange forskellige — i Reglen ganske specielle — Forhold fremstilles, saaledes Stjernehimlen; den vestlige og østlige Halvkugle (Landhøjder, Havdybder og Vulkaner); Nordpolaregnene og Sydpolaregnene (begge med mange specielle Bikort); Varmeforhold; Lufttryk, Vinde og Nedbør; Plantesamfund og Havstrømme; vigtige Dyreformers Udbredelse; Jordens Mineralrigdomme; Folkeslag, Religioner m. m.; Kolonier og Samfærdelseslinier og endelig Atlanterhavet (Samfærdelskort).

Af de i almindelig Forstand »geografiske« Kort er der for Hovedkortenes Vedkommende ordentligvis saavel Oversigtskort i mindre Maalestok over større Omraader (hele Verdensdele eller større Dele deraf samt store Stater) som mere specielle i større Maalestok over de enkelte Stater eller Dele af saadanne. Maalestokforholdet, som jo betinger den Udførlighed, hvormed Kortet kan fremstilles, er i øvrigt forskelligt og saaledes, at der ved de tætbefolkede, stærkt kultiverede Lande eller Landsdele ordentligvis anvendes den største Maalestok; dog kommer ogsaa her Landets hele Betydning fra et europæisk Synspunkt i Betragtning.

Vor egen Verdensdel behandles selvfølgelig udførligst, og den optager Halvdelen af hele Atlaset. Det her anvendte største Maalestoksforhold ved Hovedkortene er paa en enkelt Undtagelse nær 1: 1 Mill., og i dette er fremstillet: Danmark, Estland og Letland, Tyskland, Østrig, England, Skotland, Irland, Holland og Belgien, Frankrig, Norditalien (det øvrige Italien: 1: 1,5 Mill.) og af Balkanhalvøen den nordvestlige og sydlige Del; Schweiz er i den noget større Maalestok 1: 750.000. Maalestokken 1: 2 Mill. er anvendt ved Skandinavien, Finland, Polen og Lithauen, Ungarn og Karpaterlandene samt ved Balkanhalvøens østlige og vestlige Del. Pyrenæerhalvøen er i 1: 3 Mill. og Rusland og Ukraine i 1: 4 Mill. Af Oversigtskort over Verdensdelen er der et fysisk og et politisk, begge i 1:12 Mill.; desuden over Nedbør og Folketæthed i 1:25 Mill. (Mellemeuropa specielt i 1:9 Mill.), og Folkeslag og Religioner er fremstillet paa

samme Maade. Endvidere over større Dele af Evropa eller de enkelte store Lande, saaledes Nordsoen og Østersøen (Samfærdselskort) i 1:5 Mill., Østevropa i 1:8,7 Mill., Mellemeuropa (fysisk Oversigt) i 1:3,5 Mill., Middelhavet (Samfærdselskort) i 1:9 Mill. samt Det tyske Rige, De britiske Øer, Frankrig, Italien og Balkanhalvøen i 1:3 Mill., og Skandinavien i 1:4 Mill.

De øvrige Verdensdele er behandlere efter samme Princip, kun i langt mindre Maalestok, saaledes at Specialkortene her nærmest kan sammenlignes med Oversigtskortene over de europæiske Lande. For Asiens Vedkommende er undtagelsesvis Palæstina fremstillet i 1:1 Mill.; herefter kommer Japan i 1:3 Mill., Kaukasuslandene i 1:3,5 Mill., og de øvrige Lande i Maalestokke 1:5 Mill. til 1:15 Mill.; desuden Oversigtskort over hele Verdensdelen i 1:30 Mill. Paa denne Maade indskrænkes Kortene over Asien til 12 Dobbelsider. Afrika optager 10 Dobbelsider. Udførligst behandlede er her Alger og Tunis samt Ægypten (i 1:2,5 Mill.): derefter kommer Guinealandene, Tanganyika-Territoriet og Sydafrika i 1:4 Mill., Atlaslandene samt Nillandene og Det røde Hav i 1:5 Mill., Nordvest-, Nordøst-, Mellem- og Syd-Afrika i 1:10 Mill.; endelig er der en fysisk og politisk Oversigt over hele Verdensdelen, begge i 1:20 Mill. Af de 12 Dobbelsider over Amerika er de 9 helliget Nordamerika, nemlig: Oversigtskort i 1:20 Mill., De forenede Stater og Mexico (Oversigtskort) i 1:10 Mill., Britisk Nordamerika og Alaska i 1:12,5 Mill., Mellemamerika og Vestindien i 1:10 Mill. Paa 4 Kort i 1:5 Mill. fremstilles De forenede Stater og tilgrænsende Dele af Canada og Mexico, og de nordøstlige Unionsstater er yderligere specificerede i 1:3 Mill. Over Sydamerika er der kun et Oversigtskort i 1:20 Mill. samt et nordligt og et sydligt Blad i 1:10 Mill. Australien behandles paa 9 Kortsider, saaledes: Australien og Oceanien (Oversigt) i 1:30 Mill., Australlandet i 1:10 Mill. og Sydøst-Australien i 1:5 Mill.; desuden »De vigtigste Sydhavsøer«, en Samling af mange Specialkort over de enkelte Øgrupper, de fleste i 1:5 Mill., nogle i 1:10 Mill.

Paa de fleste af ovennævnte Hovedkort findes tillige mere specielle Bikort over begrænsede Dele, og hvor den ledige Plads ikke optages af saadanne, er medtaget de tilgrænsende Egne, der da i Reglen er behandlede paa samme Maade som det øvrige Hovedkort.

Foruden Maalestoksforholdet har ved et viden-

skabeligt Kortværk ogsaa den anvendte Kortprojektion en ikke ringe Betydning, om ikke just for den almindelige Brug, saa dog ved nøjagtigere Udmaalinger paa Kortet. Projektionen burde derfor altid være anført, saa meget mere som man i Reglen kun ved omstændelige Undersøgelser kan konstatere dennes Art. Det er imidlertid kun paa faa af Kortene, at man herom faar Oplysning; for de flestes Vedkommende mangler denne.

Et Kortværks Kvalitet bedømmes lettest og sikrest ved at se paa Fremstillingen af de Egne, som man bedst kender, og vi skal derfor underkaste Kortet over Danmark en lidt nærmere Betragtning. Som alt anført, er dette Kort i 1:1 Mill., en Maalestok, som gør det muligt i vort Land at medtage de vigtigste Sogne- og Stationsnavne foruden alle de mere betydelige Navne. Dette er ogsaa gjort her; men hvor man har ment at maatte udelade nogle, synes Valget ikke altid at have været heldigt. Hvorfor er f. Eks. Nustrup (i Haderslev Amt), der baade er Sogne- og Stationsby, udeladt, medens den nærliggende Gabøl, som kun er almindelig Landsby, er medtaget? Paa Bornholm er der anbragt en Del Navne langs Kysten, men inde paa Øen findes kun et eneste Sogneavn. Dette skyldes vel nok formentlige Pladshensyn, men f. Eks. et saa kendt og tilmed kort Navn som »Rø« kunde meget vel være medtaget. Yderligere kunde der være skaffet Plads til flere ved at anbringe Øens Navn ude i Vandet og udelade det lidet betydende Navn Aarsballe. Da Navnene særlig har været Genstand for den danske Bearbejdelse, kunde man vel nok have ventet dem i noget højere Grad bragt i Overensstemmelse med den nu almindelige Skrivemaade, f. Eks. Brøndum og ikke Bryndom; det vilde vel endog have været rigtigt, i det mindste i nogen Grad, at benytte den af Stednavneudvalget anbefalede og sandsynlig fremtidige Skrivemaade, om hvilken der kunde være skaffet god Oplysning i Udvalget; eksempelvis Laaland i Stedet for Lolland, hvilke to Former allerede nu bruges i Flæng. Mindst forstaaelig er dog, at en dansk Geograf har kunnet gaa med til, at Navnet »Nordfrisiske Øer« blev anbragt saaledes, at det ogsaa omfatter Rømø, Manø og Fanø, som dog er gode danske, og hverken hvad Befolkning angaar eller i anden Henseende har noget med Frisere at gøre. Ganske vist findes det samme paa tyske Kort, hvorfra det ogsaa er gaaet over til andre Landes, men her havde dog været en gunstig Lejlighed til

Indsigelse. Da Jærnbannerne, der synes at være godt à jour-førte, er givne med klar rød Farve, og Landeveje belt er udeladte, hvilket vel ogsaa nok kan forsvares, saa træder Vandløbene særlig godt frem; mærkelig nok er Vejen Aa kaldt Eskild Bæk, hvilket Navn kun tilkommer det øvre Løb af den ene af Aaens to Hovedgrene. Overfladeformationen er antydet ved en brun Skravering i stiliseret Bakkestreg-Maner for de mere udprægede Skraaninger, og heraf kan faas nogen Oplysning; desuden er der anført en Del Højdepunkter, hvis Navne er noget stærkere fremtrædende, end det synes nødvendigt, og ikke altid rigtige. Kobanke i Sydsjælland er saaledes kaldt »Gavevænge«, men dette er Navnet paa den omgivende Skov; om Fejltagelsen skyldes den danske Bearbejdelse, maa staa hen; men paa Kortet over Nordvest-Tyskland, som ogsaa indeholder Dele af Danmark, staar rigtigt »Kobanke«. Kortet over Danmark indeholder ogsaa Amtsgrænser (punkteret Linie, hvor de ikke dannes af Vandløb, og en grøn Bræmme); her træffer vi imidlertid den Mærkelighed, at den tidligere Rigsgrænse, som nu kun danner Grænsen mellem Vejle og Ribe Amter paa den ene Side og Haderslev og Tønder Amter paa den anden Side, er langt stærkere fremhævet end de øvrige Amtsgrænser. Skulde der mon heri ligge nogen Tendens? i hvert Fald burde den danske Bearbejdelse have umuliggjort blot Skinnet af en saadan. Endnu skal bemærkes, at det tidligere Fækkebjerg Fyr paa Sydenden af Langeland vedblivende findes paa Kortet, skønt det er nedlagt for ca. 20 Aar siden og erstattet af et andet ved Øens Østkyst. Ligeledes figurerer endnu paa Bikortet »Island« den tidligere Glamø Jøkull (paa Øens nordv. Del), som i længere Tid har været bortsmeltet og ej heller er oplaget paa Generalstabens forlængst udkomne Kort over vedkommende Egn. Som Helhed gør Danmarkskortet et tillalende Indtryk, kun er paa det her benyttede Eksemplar (Geografisk Selskabs) den blaa Farve saa meget forskudt, at det Eksemplar egentlig burde være udsorteret.

I den foreløbige Omtale af Atlaset blev der gjort opmærksom paa Mangler ved den tekniske Udførelse. Nu har vel nok disse Mangler været stærkest fremtrædende ved de første Blade, men desuagtet kan det ikke nægtes, at den ny Udgave af Andrees Atlas ikke naar samme Højde i Retning af rent og skarpt Tryk, smagfuldt Farvevalg og nøje Pasning, som man har kunnet beundre i tid-

ligere Udgaver. Grunden hertil ligger dog nok for en Del i det anvendte Papir.

Atlas'et skulde jo vise de nye Landegrænser, og dette er i Hovedsagen ogsaa Tilfældet. Her maa dog bemærkes, at paa Kortet over Polen og Lithauen saavel som paa den politiske Oversigt over Evropa er Vilnadistriktet uden nogen Reservation tillagt Lithauen, skønt det nu er polsk. Den endelige Afgørelse er maaske nok kommen efter Kortenes Udarbejdelse, men Territoriet var dog omtvistet, og i saadanne Tilfælde er det altid Brug paa en eller anden Maade at antyde dette. Nogen Utilbøjelighed til fuldtud at respektere den nye Ordning efter Verdenskrigen synes i det hele taget at spores. Den tidligere tyske (og østrigske) Rigsgrænse er for det meste omhyggeligt opført (ogsaa mod Danmark), ligeledes »de tidligere tyske Kolonier«. Man synes ogsaa med Flid mest muligt at have undgaet at nævne et Land som Tjeckoslovakiet, saaledes paa Kortet 77—78 »Ungarn og Karpaterstaterne« og paa 67—68 Øst-Tyskland og »Böhmen«. Paa førstnævnte Kort er ogsaa Galizien behandlet som det øvrige, men derimod ikke de tilstødende Dele af det øvrige Polen, saa ingen umiddelbart heraf kan se, at Galizien hører til dette Land, hvorvel det paa anden Maade fremgaar. Af lignende Eksempler kunde nævnes flere, og de er næppe helt tilfældige; men de falder jo udelukkende paa den tyske Bearbejdelse, naar bortses fra Kortet over Danmark.

Noget anderledes er vel Forholdet med Navnene, hvorvel der ikke har været Lejlighed til ved Sammenligning med den tyske Udgave at fastslaa, hvilken Indflydelse den danske Udgiver her har udøvet. For Danmarks Vedkommende er der allerede fremsat nogle Bemærkninger, men for det øvrige Atlas synes dette ingenlunde lette Problem at have faaet en ganske tilfredsstillende Løsning. Hovedreglen har, i alt Fald for Kulturlandenes Vedkommende, været at benytte Landets almindelige Skrivemaade. Paa Kortene over Italien, hvor man ellers ofte ser de germaniserede Navne, forekommer nu eksempelvis Milano, Firenze, Napoli o. s. v., men paa Hovedkortet riglignok Rom og Vesuv, skønt andet Steds Roma og Vesuva. I et Land som Belgien er der til Dels anført to Former, saavel den franske som en flamsk—tysk, men enten den ene eller den anden er betragtet som Hovedform, saaledes Brüssel, Antwerpen og Brügge med Biformerne Bruxelles, Anvers og Bruges, men omvendt Lièges og Louvain med Biformerne Lüttich og Löwen; her er vel nok taget

Hensyn til Sproget i Landets forskellige Dele, dog næppe helt konsekvent for Hovedstadens Vedkommende.

De foranstaaende spredte Bemærkninger kunde suppleres med mange andre af lignende Art; men, som allerede sagt, vil dette altid være Tilfældet i et saadant Værk, hvor selv reelle Fejl og Unøjagligheder er uundgaelige — ikke at tale om en Uendelighed af omdisputable Ting. Det foreliggende Atlas kan derfor uden Betænkelighed karakteriseres som et af de bedste eksisterende og kan ønskes den størst mulige Udbredelse. Hvor meget Udgivelsen paa dansk Forlag hertil vil bidrage, kan ikke afgøres, mere kendt her i Landet bliver det jo derved. Derimod tvivler vi noget om, at den danske Tekst vil have synderlig Betydning. For dem, der overhovedet anskaffer et saa stort Atlas, vilde den originale Tekst næppe volde Vanskeligheder, og at det ikke er et nationalt Arbejde, kan jo hverken Forlag eller Tekst dække over.

Det skal villigt indrømmes, at Gennemgang og Ordning af de ca. 220,000 Navne er et endog meget betydeligt Arbejde, men desuagtet er det dog en meget lille Brøkdel af det hele Arbejde, som Samling af Materiale, Redaktion, Tegning, Litografering m. m. har kostet. Det vilde derfor sikkert have været mere overensstemmende med de faktiske Forhold, i al Fald mere beskedent og utvivlsomt uden Skade for Udbredelsen, om man som Hovedtitel havde valgt at sætte »Andrees Atlas«.

M. J. Sand.

Vilhjálmur Stefánsson: »Länder der Zukunft. Fünf Jahre Reisen im höchsten Norden« 2 Bind. (F. A. Brockhaus, Leipzig, 1923).

Dette udmærkede Værk, der anbefales paa det bedste, er ovenfor anmeldt af Kaptajn Daniel Bruun i Artiklen »Den canadiske Polar-Ekspedition 1913—1918«.

Ny Literatur.

(Indkommet til Det kgl. danske geogr. Selskab).

Evropa.

Oberschlesien och den Oberschlesiska Frågan, av Albin Levander, 1923, 8 °, 33 S.

Om Förhållandet mellan Tektonik og Glacialerosion inom Sæveåns Flodområde, av Helge Nelson 1923, 4 °, 35 S. med Illustr. og 5 Kort.

Systém Deklinaci Katalogu Pulkovské Hvězdárny, Z Roku 1885; St kpt. L. Benes. 1923, 4 °, 23 S.

Vyroení Zpráva, za Rok 1922; Svazek III, Praha 1923, 8 °, 151 S. 13 Kort.

Some Aspects of the Geography of Finland, by Ragnar Numelin, 1923, 8 °, 34 S. med tatr. Illustr. og 1 Kort.

Verlags- Verzeichnis mit 11 Beilagen, Kartographisches Institut in Wien, 1923, 8 °, 13 S. med 11 Bilag.

D'Athènes à Angora, 1923, Bertrand Bereilles, 8 °, 271 S.

L'Espagne dans la Politique Mondiale 1923, Albert Mousset, 8 °, 348 S.

Register til »Danmark, Land og Folk«, ved Daniel Bruun, udarb. af Oberstløjtn. M. J. Darre. 8 °.

Byzanz — Balkan, af Hjalmar Christensen, 1923, 8 °, 401 S. med tatr. Illustr.

Norges Geografiske Opmåling 1773—1923. (Opmålingens virksomhet gjennem 150 år), Kristiania, 8 °, 51 S. med tatr. Illustr. og fl. Kort.

Lunds Universitet: Årsskrift, Ny Följd, XVIII 1922. 1' og 2' Avdelingen.

Asien.

Rapport de L'Administration des Postes Chinoises, Ministère des Communications, Direction Générale des Postes 1922, 4 °, 73 S.